www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Research Article / Araştırma Makalesi

Bourdieu'nün Alan, Habitus ve Sermaye Kavramları Işığında Çeviriye Bir Üst Bakış

An Overview of the Translation in the Light of Bourdieu's Conceptions of Field, Habitus, and Capital

Esat Tosun*

Abstract: One of the most significant features that distinguish human beings from other living things is that they have the ability to communicate effectively, and their ability to meet their needs depends on how efficiently they can use language, which is one of the most basic tools of communication. The human being, who has an understanding of dynamic and social life, has been in constant motion for various reasons from the moment s/he appeared on the stage of history, and in this process, different communities encounter and interact with each other. Communication problems come to the fore in encounters where languages and cultures differ. Translations have to be employed in order to ensure communication at the point of solving these problems. Hence, the existence of translation is based on Before Christ (BC) when the act of translation is considered in terms of its historical background (Tosun,2021). The concept of translation has been treated from various aspects in the process from those ages to the present. To exemplify; it has been tried to explain what translation is, how it should be actualised, what should be considered in the process, etc. have been the subject of discussion. Within this context, in this study, the approaches to translation in the historical process are going to be shared briefly, and in particular, the notion of translation sociology, which has been frequently spoken in the field of translation since the 1990s, is going to be discussed. In this way, the relations between Pierre Bourdieu's concepts of field, habitus, capital, which are frequently cited in translation studies, and translation will be tried to be described. Considering the general contribution of the study to the field, the ontological base of the sociology of translation has been put forward in a concrete way, the concepts of "field, habitus and capital", the definitions and relations among them of which sometimes spark off confusion even in the domain of sociology itself, have been made clear via exemplifications and discussed about their possible relations with translation/interpretation. Thus, the ideological dimensions of translations and their power to influence the society have been made more visible in a way.

Structured Abstract: Purpose of the study: In this study, the ontological rationale of translation sociology has been tried to be explained and the relationship between Bourdieu's concepts of field, habitus, and capital and translation has been tried to be described. In order to better understand the sociology of translation, firstly, the approaches to translation in the historical process are examined under the first title, and in the next section, the need for translation sociology, Bourdieu's sociological concepts, and its relations with translation are detailed.

* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Doktora Programı Öğrencisi
Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü
Res. Asst., Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Translation and Interpretation
ORCİD 0000-0002-4317-820X
esattosun@aybu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Tosun, E. (2022). Bourdieu'nün alan, habitus ve sermaye kavramları ışığında çeviriye bir üst bakış. *Turkish Studies - Language*, *17*(3), 1065-1080. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.62116
Received/Geliş: 21 April/Nisan 2022
Accepted/Kabul: 25 September/Eylül 2022
Published/Yayın: 30 September/Eylül 2022
Checked by plagiarism software
© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

Methods

This study examines the ontological rationale of translation sociology and tries to describe the relationship between translation and Bourdieu's concepts such as "field, habitus and capital". Within this scope, the document analysis, one of the qualitative research methods has been benefitted from. The data obtained were evaluated within the framework of descriptive analysis.

Findings

One of the longest debates about translation has taken place on whether translations should be source-oriented or target-oriented. Within this context, the dichotomy of translation strategy, word for word and sense-for-sense, has occupied the field of translation for a very long time. Within the framework of these concepts, which can be considered as primary translation theory, there are conceptions such as beautiful, faithful and accurate translation based only on subjective interpretations. The biggest difference of these approaches from modern translation approaches is that they have a prescriptive feature. Translation, which was discussed in a performative sense until the second half of the 20th century, started to be discussed as a sui generis concept from this date on, in a scientific framework. In this context, translation is primarily handled within the framework of linguistic approaches. Linguistic approaches, which accept translation as a word transfer and syntactic arrangement in the target language, have expressed their views on translation within the framework of equivalence concepts. In this sense, researchers have proposed different types of equivalences and the act of translation has been interpreted as an activity aimed at providing equivalence. With the 1970s, the necessity of discussing translation within its own field was asserted and the foundations of translation studies were laid. With the establishment of translation studies, contemporary approaches to translation began to take place. Within this context, the translation-culture relationship has been examined, and studies have been carried out within the framework of functional approaches that emphasize the importance and purpose of the process, and descriptive approaches that consider translation as a product. The remarkable changes that took place in the field of technology in the 90s also affected the field of translation, and changes occurred in the practice of translation and the functioning of the translation industry. Another significant event that took place at the end of the 90s was the emergence of sociological approaches to translation. In this study, Bourdieu's concepts are discussed. In this context, the relationship between the ontological rationale of translation sociology, Bourdieu's concepts, and translation is described as follows:

While the translation itself has the power to shape the milieu, it is also affected by the milieu and the subjective identity of the translator in the process. Although the role of descriptive studies is to reveal the characteristics of translation and the factors affecting it, and although it talks about norms in guiding translation, it cannot fully put forward all the factors. One of the main reasons for this is that translation is carried out by human beings, who are social beings. In some cases, people cannot even understand what is behind their decisions. Hence, it is quite possible for translators to influence the translation without realizing it during the translation process. Revealing the factors affecting the translation and the reflections of the translation on the society in the light of concrete data will be possible with the sociology of translation. If we consider the concepts of field, habitus, and capital within the frame of translation sociology; individuals maintain their lives within the fields, and the two most important features of the field are that it has its own rules and conflicts and struggles are experienced in it. In this context, if we make the field more clear, there are different fields such as art, business life, and academia. Another concept, habitus, is an abstract mental entity that determines the behavior of individuals in the field, enables them to produce strategies against situations, and determines the perspectives of individuals on the milieu. Individuals acquire habitus in the social environment they live in. Another concept that Bourdieu discusses is capital. Although the concept of capital is mostly associated with the economy, it has a more general meaning in Bourdieu's perspective. In this sense, capital can be defined as "things" owned by individuals. Here, the concept of "things" refers to all the material, cultural and mental elements. Individuals struggle in the field via their capital. Therefore, it is understood that the one with strong capital in a field is also in a high position in the hierarchical sense. Herewith individuals are in the search of increasing their capital. One of the ways to increase capital is the act of translation. For example, if the Turkish literary tradition is considered as a field, the translations made in the Tanzimat reform era brought the genre of novel to Turkish literature, that is, it brought a new capital. Another cruciality of translation sociology is that it makes the background of translator decisions visible. Because translations can transform societies. For example, Luther's translations of the Old Testament and the New Testament not only created radical changes in Europe but also influenced the change of German

language. Within this framework, the factors that motivated Luther and their reflections on translation can only be revealed by sociological approaches.

Results

To sum up, translation sociology is a significant subfield of translation studies in revealing different aspects of translation such as effect on society, process and ideological dimentions etc. To actualise this scope, Bourdieu's concepts such as "field, habitus and capital" can be benefitted from.

Keywords: Translation studies, sociology of translation, field, habitus, capital

Öz: İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden birisi etkili bildirişim yetisine sahip olmasıdır ve ihtiyaçlarını karşılamaları bu yetilerini, bir başka ifadeyle bildirişimin en temel araçlarından birisi olan dili ne derece verimli kullanabildiklerine bağlıdır. Devimsel ve sosyal yaşam anlayışına sahip olan insanoğlu, tarih sahnesine çıktığı andan itibaren muhtelif sebeplerle sürekli hareket halindedir ve bu süreçte farklı topluluklar birbirleriyle karşılaşmakta, etkileşime geçmektedir. Dillerin ve harsların farklılaştığı karşılaşmalarda ise bildirişim sorunları gündeme gelmektedir. Bu sorunların çözümü noktasında bildirişimi sağlamak adına çeviriler işe koşulmak durumundadır. Bu nedenledir ki çeviri edimi tarihsel geçmişi açısından ele alındığında, çevirinin varlığı İsa'dan Önceye (İÖ) dayandırılmaktadır (Tosun, 2021). O çağlardan günümüze kadar uzanan süreçte çeviri mefhumu çok çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Örneğin; çevirinin ne olduğu açıklanmaya çalışılmış, nasıl yapılması gerektiği, süreçte nelere dikkat edilmesi gerektiği gibi mefhumlar tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda, bu çalışmada özet bilgi mahiyetinde tarihsel süreç içerisinde çeviriye yaklaşımlar paylaşılmış olup, özelinde ise 1990'lı yıllardan itibaren çeviri alanında sıkça konuşulmaya başlanan çeviri sosyolojisi kavramı ele alınmıştır. Bu minval üzere, alanda sıkça atıfta bulunulan Pierre Bourdieu'nün alan, habitus, sermaye kavramları ile çeviri arasındaki ilişkiler betimlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın genel katkısı göz önüne alındığında, çeviri sosyolojisinin ontolojik gerekçesi somut bir şekilde ortaya konulmuş, sosyoloji alanının kendi içerisinde dahi bazı durumlarda tanımları ve aralarındaki ilişki karmaşıklığa sebep olan "alan, habitus ve sermaye" kavramları örnekler üzerinden anlaşılır kılınmış ve çeviri ile aralarında ne tür bir ilişki olabileceği hususunda tartışılmıştır. Böylece çevirilerin ideolojik boyutları, toplumu etkileme güçleri de bir bakıma daha görünür hale getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, çeviri sosyolojisi, alan, habitus, sermaye

Giriş

Çeviri kavramı felsefik düzlemde değerlendirilmesi halinde, yaşının insanlık tarihiyle eşit olduğu söylenebilir. İnsanoğlu, olgunlaşması halinde çevresini yönetebilme yetisine sahipken ilk doğduğu anda aslında dünyadaki bütün canlılardan daha güçsüz konumdadır. Diğer canlılar yaşamlarını idame ettirmek için daha önceden programlanmış bir sisteme sahipken, insanoğlu sadece iptidai reflekslerle dünyaya gelmektedir. Bu bağlamda David Eagleman (2016), çocuk ve yetişkinlerdeki beyin hücrelerinin sayısının aynı olduğunu; ancak yenidoğanların nöronlarının birbirlerinden oldukça farklı ve bağlantısız olduklarını ifade etmektedir. İlk iki yıllık süre zarfında bu nöronlar arasında çok hızlı bir bağlantı kurulmaya başlanır ki bu saniyede iki milyon yeni bağlantı, yani sinaps oluşumu şeklinde ifade edilmektedir. İki yıllık süreç sonunda bellekteki sinaps sayısı yüz trilyonu aşarak, bir yetişkindekini ikiye katlamaktadır. Ancak yaşın ilerlemesiyle birlikte nöral budama gerçekleşecek ve sinapsların sayısında azalma meydana gelecektir. Aslında tam da bu noktada kişiye asıl kimliğini kazandıran durum gerçekleşmekte; Eagleman'ın deyimiyle kişinin kimliğini şekillendiren süreç, önceden var olan olasılıkların elenmesiyle gelişmektedir (2016). Dolayısıyla bu süre zarfında insanoğlunun ne zaman, nerede ve kimlerle olduğu oldukça önemlidir. Bu durum Bandura'nın (1969) "sosyal öğrenme kuramı", Piaget'nin şema yaklaşımı (Arı, 2021, s. 1824), bu çalışmanın da asıl konusunda yer alan habitus kavramı çerçevesinde incelenebilir. Bu tanımlamalardan hareketle çevirinin ontolojik geçmişinin oldukça kadim olduğu söylenebilir. Öyle ki aslında insanoğlu yaşadığı süre zarfında çevreyi sahip oldukları üzerinden anlamlandırmaktadır. Bir başka ifadeyle karşılaştığı her durumu öz kimliğinin diline "çevirerek" kendi zihin şemasına

kaydetmektedir. Keza okuduğunu, gördüğünü, duyduğunu ya da tecrübe ettiklerini de kendi sahip oldukları üzerinden karşı tarafa aktarmaktadırlar. Bu durum bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Çevirinin başka boyutuna bu yüzeysel temastan sonra, zikredildiğinde çoğunluğun aklına ilk gelen "çeviri" kavramına bakabiliriz. Bu çalışmanın asıl konusu çeviri sosyolojisine istinaden betimlemelerde bulunmaktır. Ancak, çeviri sosyolojisine giden sürecin öncesini bilmek, yaklaşımlar arasında karşılaştırma imkânı sağlayacağı için, ilgili konunun daha iyi kavranmasına katkı sunacaktır. Bu bağlamda öncelikle özet bilgi mahiyetinde tarihsel süreç içerisinde çeviriye olan yaklaşımlara değinilmiş ve bir sonraki adımda asıl konu başlığı detaylandırılmıştır.

Yöntem

Asıl amacı çeviri sosyolojisinin ontolojik gerekçesini ortaya koymak ve Bourdieu'nün "alan, habitus ve sermaye" kavramlarıyla çeviri arasındaki ilişkiyi betimlemek olan bu çalışmada, ilk önce kısaca çeviriye tarihsel süreçte yaklaşımlar ele alınmış, daha sonra çeviri sosyolojisi ve ilgili kavramlar üzerine tartışılmıştır. Bu minval üzere, nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda ele alınan konular bağlamında keskin sınırlar çizmekten ziyade, olayların, durumların kendi bağlamları çerçevesinde irdelenmesi ön plandadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine başvurulmuş, konu ile ilgili kaynak taramalarında birincil kaynaklara ulaşılmasına dikkat edilmiştir. Bu minval üzere çalışmada iki üst başlık, bir başka ifadeyle çeviribilim araştırma alanının ve sosyoloji alanının kaynaklarına başvurulmuştur. Elde edilen veriler betimsel analiz çerçevesinde değerlendirilerek çalışma nihayete erdirilmiştir.

Tarihsel Süreç İçerisinde Çeviriye İlişkin Yaklaşımlar

"Çeviri"ye olan yaklaşımların tarihsel bağlamda 20. yüzyıl öncesi çeviriye ilişkin görüşler ve 20. yüzyıldan itibaren geliştirilen görüşler olarak iki temel döneme ayrıldığı görülmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar, Batı çeviri kuramları, George Steiner'ın "aslına uygunluk", "açımlama" ve "öykünme" üçlü modeli üzerine kısır bir tartışma olarak nitelendirdiği şeye odaklanmış görünüyordu (Munday, 2016, s. 30). Bu bağlamda daha genel yaklaşımlar gibi görünen "word-for-word (sözcüğü sözcüğüne)" ve "sense-for-sense (anlamına göre)" çeviri kavramlarına daha çok rastlanmaktadır. Çeviri kuramlarının iptidai ve tikel versiyonları olarak kabul edebileceğimiz bu iki kavram bizi, Roma edebiyatı ve dilini eski Yunan edebiyatından yaptıkları çevirilerle zenginleştirmeye çalışan Cicero ve Horatius'a götürmektedir (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 106). Zira bu kavramlar bahsi geçen Romalı hatiplerin kendi çevirileri üzerine yaptıkları yorumların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu ve benzer şekildeki dikotomik yaklaşımlar (örn. Schleiermacher'in "yazarı okura götürmek ya da okuru yazara götürmek") yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar çeviri alanını meşgul etmiştir. Bununla birlikte önceki dönemlerde günümüzdeki kuramsal tartışmalara benzer şekilde çeviri bağlamında ne olduğu, nasıl olması gerektiği konusunda öneriler sunulmuş olmasına rağmen, çeviri daha çok bir edim olarak mevcudiyetini sürdürmüştür.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeviri olgusu artık bir kavram olarak da tartışılmaya ve bilimsel zeminde irdelenmeye başlanmıştır. Bu dönemde çeviriye ilk yaklaşımlar dilbilimsel ve yapısalcı bakış açısı çerçevesinde gerçekleşmiştir. Çeviri kavramının dilbilimsel yaklaşımlar altında değerlendirilmesinde üç etmenden bahsedilebilir: Birincisi çevirinin yabancı dil öğretiminde kullanılmasıdır. Bilindiği üzere Batı'da ulusal dillerin yazı dili olarak gelişiminden önce Latince resmi dil ve bilim dili olarak kullanılmaktaydı. Bu bağlamda Latince kaynakların okunmasında karşılaştırmalı dil bilgisinden yararlanılmakla birlikte, Latince salt yazı dili olduğu için çevirilerde sözcük odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bir başka ifadeyle sözcüklerin erek dildeki karşılıkları bulunarak, sözdizimsel örtüşme sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım yirminci yüzyıla kadar yabancı dil eğitiminde de başvurulan bir yöntemdir. Bunun nedeni bir yabancı dili öğrenirken dildeki göstergelerin bilinen bir dille mukayese edilmesinin kolaylık sağlamasıdır. İkincisi çevirmenlerin, kaynak metni sadık ve güvenilir bir şekilde çevirdiklerini göstermek adına

yapısal odaklı dilbilimsel yaklaşımları tercih etmeleridir. Böylece çevirmenler kendi öznel çeviri kararlarını çeviri sürecinin dışında tutmuş olurlar. Üçüncüsü ise dilbilimin kullandığı kavramların ve çözümlemelerin çeviribilim çalışmalarında da kullanıma uygun olmasıdır (Yücel, 2007, s. 86-87). Dilbilimsel yaklaşımlar çeviriyi "eşdeğerlik" kavramı üzerinden değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu kavram çerçevesinde çeviri, bir dildeki ifadenin erek dilde karşılıklarını bulma arayışı olarak değerlendirilmiş ve araştırmacılar tarafından çeşitli "eşdeğerlik" türleri ortaya atılmıştır (Karş. Nida "Formal Equivalence, Dynamic Equivalence", Koller "denonatitive, connotative, text-normative, pragmatic, formal equivalences", Jakobson "equivalence in difference", Catford "textual equivalence"). Bu yaklaşımın ilgili dönemdeki yansımalarının en belirgin örneklerinden birisi de makine çevirisi çalışmalarıdır. Savaş sonrası (2. Dünya Savaşı) dönemle birlikte dünya siyaseti iki kutuplu bir yarışa şahitlik etmiştir (SSCB-ABD arasında). Bu süreçte devletler birbirlerinin anlık gelişmelerini ve askeri faaliyetlerini yakından takip edebilmek adına hızlı çevirilere ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere makine çevirileri üzerine çalışmalar başlatılmıştır. İlgili dönemdeki dilbilimsel ve yapısalcı bakış açısı tabii olarak makine çevirilerinin tasarlanmasına yansımıştır. Bu bağlamda, çeviri edimi bir kod çözme, erek dilde sözcüklerin karşıtlıklarını bulup sözdizimsel düzenleme şeklinde değerlendirildiği için makine çevirisi çalışmaları bu mantık üzerinden yürütülmüştür. İlgili dönemde bu konu üzerine çalışma yapan araştırmacılar "tam otomatik yüksek kaliteli çeviri (FAHQT)" arayışı içerisindeydiler. Ancak 1960'lara gelindiğinde dilbilimci Bar-Hilel çevirinin tamamen mekanik bir işlem olmadığı, makine çevirisi sisteminin insan bilgisine ihtiyacı olduğu kanısına vardı. Dilbilimciler arasında 1966'ya kadar bu husus üzerine devam eden tartışmaların neticesinde ALPAC (Otomatik Dil İşleme Süreci Danışma Komisyonu) yayınladığı raporda makine çevirisinin işlerliği hususunda verim alınamadığını beyan etti (Snell-Hornby, 2006, s. 35). Alanın bilim dünyasında 1960'ların sonlarına kadar katı sınırlar söz konusuydu ve bu durum soğuk savaş ve demir perde yıllarında da hissedildi. Bu süreçte James Holmes, çeviri alanındaki görüşleriyle birleştirici rol oynadı (Snell-Hornby, 2006, s. 41).

Holmes, 1972'deki "Çeviribilimin Adı ve Doğası" başlıklı bildirisiyle bugünkü çeviribilimin oluşumuna bir kapı açmış ve çeviribilimin araştırma alanları için kendi oluşturduğu harita ile bir taslak sunmuştur. Holmes'ün bildirisi çeviribilimin oluşumu adına oldukça önemli bir zamanda ortaya atılmıştır. Zira bu dönemde çeviribilimin oluşumuna ve araştırma yaklaşımlarına etki eden bir diğer önemli gelişme sosyal bilimlerde gerçekleşen paradigma değişimidir. Şan, bu paradigma değişiminin çeviribilime iki şekilde yansıdığını ifade etmektedir: birincisi bu yeni bakış açısı kuramlara etki etmiş ve erek odaklı kuramların ortaya çıkmasını sağlamıştır. İkincisi ise çeviribilimin özerk bir bilim dalı olarak ortaya konmasında etkili olmuştur (Şan, 2014, s. 60). Bir başka ifadeyle, bu yeni yaklaşımlar çeviribilimin ontolojik meşruiyetine katkı sunmuştur. Bu gelişmeler neticesince 1970'li yıllarda çeviribilim alanında iki temel yaklaşım; bir başka ifadeyle ağırlıklı Alman ekolü çerçevesinde "işlevsel yaklaşımlar", İsrail ekolü çerçevesinde "Betimleyici Yaklaşımlar" ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımların ortak özelliği, çeviriyi "iyi, güzel, kötü, sadık" gibi gerekçesiz yorumlarla değerlendiren ve kuralcı önermelerle kısıtlayan kaynak odaklı bakış açısından kurtarıp, erek alıcıyı merkeze koyan, çevirmenin varlığına ve kararlarına dikkat çeken, çeviri-kültür ilişkisini inceleyen ve çevirinin erek kültürdeki rolünü vurgulayan erek odaklı görüşü savunmalarıdır.

İşlevsel yaklaşımların kısaca çeviri ile bir süreç olarak ilgilendiğini ve çevirmen kararlarının nasıl alındığı, çeviriyi yönlendiren amacı, çevirinin erek dünyada göreceği işlevi ve bu işlevin çeviri yöntemine nasıl etki ettiğini ele aldığını söyleyebiliriz. İşlevsel yaklaşımlar çerçevesinde ortaya atılan görüşler ve temsilcileri şu şekilde özetlenebilir: Bu bağlamda Holz, Manttari, "Çeviri Eylemi Kuramı"nı geliştirmiştir. Bu kuram çerçevesinde çeviri amaca yönelik bir eylem olarak değerlendirilmektedir. Bunun dışında ilgili kuramın nev-i şahsına münhasır olarak kabul edebileceğimiz bir diğer önemli önerisi, günümüzde bütün alanlarda kalite bağlamında sıkça vurgulanan kubaşıklığa atıfta bulunması ve çeviri sürecinde birtakım aktörlerden bahsetmesidir.

Holz-Manttari, bu aktörleri işi başlatan, işveren, kaynak metin yazarı, çevirmen, erek metnin kullanıcısı ve erek metnin alıcısı olarak sıralamaktadır (Ayrıca bkz. Snell-Hornby, 2006, s. 58-59; Munday, 2016, s. 124; Tosun, 2017, s. 144; Angı ve Kerç, 2017 s. 41-45). İşlevsel yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirebileceğimiz bir diğer araştırmacı ise Katharina Reiss'tır. Reiss, Karl Bühler'in organon modelinden hareketle, metinleri işlevlerine göre dört gruba ayırmış ve çeviriye ilişkin görüşlerini metin türleri üzerinden geliştirmiştir. Bu metin türlerini, bilgilendirici, anlatımcı, işlemsel ve çok araçlı olarak sıralayabiliriz (Munday, 2016, s. 115). Bu metin türleri işlevlerine göre farklı çeviri yöntem ve tekniklerini gerektirmektedir. Bu noktada, bazı araştırmacılar metin türlerinin her zaman asıl işlevlerine göre çevrilemeyeceğini, bir başka ifadeyle bir metin türünün bazı durumlarda erek zeminde başka işlevi karşılamak üzere çevrilebileceğini ifade etmektedirler. İşlevsel yaklaşımlar içerisinde en çok öne çıkan kuramlardan birisi de Hans J. Vermeer tarafından geliştirilen "skopos kuramı"dır. Özetle bu kuram çevirmeni uzman olarak addeder ve çevirinin bir amaç doğrultusunda gerçekleştirildiğini öne sürer. Amaç doğrultusunda gerçekleştiren çeviri sonucunda ortaya çıkan ürün ise "translatum" olarak nitelendirilmektedir (bkz. Skopos Kuramı). Bu bağlamda bir diğer çalışma da Christiane Nord'un "Çeviri Odaklı Metin Çözümlemesi"dir. Nord, "Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis" adlı kitabında metin çözümlemesi için metin içi ve metin dışı faktörlerden bahsetmektedir. Metin dışı faktörler bağlamında metnin göndericisinin kim olduğu, göndericinin niyeti, metnin alıcısı, hangi kanal vasıtasıyla iletildiği, metnin üretildiği ve alımlandığı yer ve zaman, iletişim vesilesi ve hangi işlevi yerine getireceği gibi sorular sorulmaktadır. Özetle metin dışı faktörleri; gönderici, göndericinin niyeti, alıcı, iletişim kanalı, yer, zaman, iletişim vesilesi ve metin işlevi olarak sıralayabiliriz. Metin içi faktörler çerçevesinde ise metnin konusunun ne olduğu, içeriği, yazarın ön varsayımlarının ne olduğu, bir başka ifadeyle yazarın alıcıların bildiğini düşünüp açıkça ifade etmediği şeylerin neler olduğu, metnin hangi sırayla oluşturulduğu, metinde hangi sözel olmayan hangi ifadelerin yer aldığı, metnin sözcük özelliklerinin ve sözdizimsel özelliklerinin ne olduğu ve parçaüstü özelliklerinin ne olduğu gibi hususlarda sorular sorulmaktadır. Keza metin içi faktörleri de konu, içerik, önvarsayım, metin düzeni, sözel olmayan ifadeler, sözcük düzlemi, cümle yapısı, parçaüstü özellikler olarak sıralayabiliriz (Nord, 2005, s. 41-143). İşlevselci yaklaşımlar çerçevesinde çalışmalar yürüten araştırmacılara ayrıca Hönig ve Kussmaul da gösterilebilir.

Çeviriye çağdaş yaklaşımlardan birisi de betimleyici çeviri araştırmalarıdır. 1970'lerde, çeviri araştırmalarını görgül ve tarihsel odaklı bir bilimsel disiplin olarak kurma amacını somutlaştıran betimleyici çeviri araştırmalarının ortaya çıkışı çeviri üzerine yüzyıllar süren spekülatif ve kuralcı yazılara karşı bir tepki olarak düşünülebilir (Brownlie, 2009 s. 77). Çoğuldizge, manipülasyon okulu, Tel-Aviv Leuven ekseni, betimleyici, görgül ya da dizgesel okul veyahut Lüksemburg-Hollanda-Belçika (Benelüks) grubu olarak da bilinen "Betimleyici Çeviri Çalışmaları", çeviriye ilişkin betimleyici, görgül, disiplinlerarası ve erek odaklı bir yaklaşım izlemektedir ve özellikle onun ekinsel tarih içerisindeki rolüne odaklanmaktadır (Rosa, 2010, s. 94). Özetlemek gerekirse betimleyici çeviri araştırmaları çeviri ile özellikle ürün düzeyinde ilgilenmektedir. Bu minvaldeki çalışmaların faydalarını somut hale getirmek gerekirse, çeviri ürününün betimlenmesi, daha sonraki dönemde çeviriye ilişkin yeni kuramların geliştirilmesine katkı sağlamakla birlikte, çevirilerin sahip olduğu ideolojik arka planların da ortaya çıkarılmasını sağlar. Bununla birlikte alana en büyük katkısı ise, çeviribilimin araştırma nesnelerini daha görünür hale getirerek onun özerk bir bilim alanı olması hususunda sağlam bir zemine oturmasına katkı sunmaktadır. (Betimleyici çeviri araştırmaları için bkz. "Çoğuldizge Kuramı (Itamar Even-Zohar), Çeviri Normları, Varsayılan çeviri (Gideon Toury), Manipülasyon Okulu, Theo Hermans, Raymond van den Broeck...).

1980'lerdeki ekinsel dönümle birlikte çeviri mefhumu artık tek cihetli bakış açısından, bir başka ifadeyle çevirinin salt dilsel aktarım, kod çözüm eylemi olarak kabulü yaklaşımından kurtulmuş, çeviri erek odaklı yaklaşımlar sayesinde çok boyutlu bir zeminde irdelenmeye

başlanmıştır. Bir sonraki on yıl, bir başka ifadeyle 1990'lar sadece çeviri bağlamında değil, dünya tarihi açısından da bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte yeni devlet teşekkülleri ortaya çıktı, demir perdenin ortadan kalkmasıyla birlikte uluslararası ilişkiler yeniden şekillendi, Avrupa Birliği (AB) kuruldu ve bununla bağlantılı olarak eurozone oluşturuldu. Keza yine bu on yıl içerisinde oldukça elzem teknolojik gelişmeler gerçekleşti ve "world wide web", hotmail, yahoo, java gibi program ve uygulamalar ortaya çıktı, daha da önemlisi Google kuruldu ve böylece internete kolayca, doğrudan erişim de gerçekleşmiş oldu. Tüm bu gelişmelerin çeviriye olan yansımalarını ele aldığımızda; soğuk savaş döneminin baskılayıcı havasının ortadan kalkmasıyla birlikte ülkeler arası ilişkiler gelişmiş ve bu bağlamda çeviri faaliyetleri yoğunlaşmıştır. Çeviriye olan ihtiyacı artıran bir başka gelişme ise AB'nin kurulmasıdır. Zira böylesine önemli bir teşekkülün mevcudiyetini sürdürmesi kaliteli bildirişime bağlıdır, bu ise yoğun bir çeviri faaliyeti üzerinden gerçekleştirilmektedir. Teknolojik alandaki gelişmelerin etkisi ise daha çok çevirinin edimsel biçimi üzerinde etkili olmuştur. Zira eski edim biçimlerine bakıldığında, daktilo üzerinde çeviri, matbu eserlerden araştırma yapma ve matbu sözlük kullanımı gibi durumlar söz konusuydu. Ancak yaşanan gelişmelerle birlikte çeviri ediminden, iş yönetimine, çalışma ortamından, iş akışına birçok konuda değişimler hâsıl olmuştur. Örneğin, bilgisayar ve internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte belge yönetimi, çeviri sürecinde araştırma imkânları daha kolay hale gelmiş ve iş akışında buna bağlı olarak ivedilik gelişmiştir. E-posta kullanımıyla birlikte sabit ortamda iş yapma mantığı ortadan kalkmış, çeviri hizmeti bölgesel olmaktan çıkmış, daha geniş alana yayılmıştır. Bir başka deyişle, çevirmenler sadece yüz yüze görüşme yöntemiyle iş almanın ötesine geçmiş, farklı illerden, bölgelerden iş alma imkânına kavuşmuşlardır. Hatta bu bağlamda birden fazla kurumla iş yürütme şansına da sahip olmuşlardır. 90'lı yıllar içerisinde çeviri bağlamında yaşanan bir başka gelişme, çevirinin sosyolojik bakış açısıyla da mercek altına alınmasıdır. Bu bağlamda Daniel Simeoni ve Antony Pym çeviri sosyolojisinin oluşmasına öncülük etmişlerdir.

Çeviri Sosyolojisi

21. yüzyıl disiplinlerarası araştırmaların, çalışmaların ön planda olduğu, hatta bazı çalışmaların bu minvalde yapılmasının gücül olduğu bir dönemdir. Örneğin, tarih bilimi araştırmalarında mutlaka edebiyat, felsefe, sosyoloji, coğrafya, kimya gibi birçok alanla kubaşık çalışmalar yapmak durumundadır. Ya da boğazlara inşa edilmek istenen bir asma köprü için mühendislik alanları, coğrafya, iktisat, jeoloji gibi daha birçok alan disiplinlerarası çalışmak zorundadır. 1920'li yıllarda sosyal bilimler alanında ortaya çıkan, 60'lı ve 70'li yıllarda daha da önemli bir kavram haline gelen disiplinlerarasılık (Şan, 2014, s. 72), çağımız için artık vazgeçilmez bir yaklaşımdır. Bu bağlamda "çeviribilim" alanı da araştırmacılar tarafından disiplinlerarası bir alan olarak tanımlanmaktadır ve çeviribilimin karşılıklı etkileşimde bulunduğu alanlardan birisi de sosyoloji araştırma alanıdır. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda genelde karşımıza Pierre Bourdieu, Niklas Luhman ve Bruno Latour gibi isimler çıkmaktadır. Bu çalışmada Bourdieu'nün yaklaşımından hareketle çeviri mefhumu üzerine yorum geliştirilecektir.

Çeviri mefhumunun salt dilsel aktarımla izole bir edim olmadığı, bilakis farklı koşulların içerisinde gerçekleşen çok boyutlu bir eylem olduğu önceki bölümlerde ifade edilmişti. Bu minvalde çeviri edimi sosyal bir ortamda gerçekleşmekte ve süreç sonunda ortaya çıkan translatum yine sosyal çevre üzerine maksatlı ya da doğal bir biçimde etki etmektedir. Örneğin, genel hatlarıyla bir çeviri sürecine bakıldığında ya da çeviri eylem kuramı bağlamında değerlendirildiğinde birtakım aktörlerin olduğunu ve bunlar arasında dinamik sosyal ilişkinin olduğunu görmekteyiz ya da günümüz koşullarında çeviriye bakıldığında sosyal ortamın hazırbulunuşluğuna göre ürün yerelleştirme faaliyetlerine şahitlik etmekteyiz. Görüldüğü üzere çeviriye metinsel-dilsel, ekinsel yaklaşımların yanı sıra sosyolojik yaklaşımlar da gücül durumdadır. Bu gerçeklerden hareketle daha önce de bahsi geçtiği üzere 90'lı yıllarda çeviri alanında sosyolojik düşünme etkinlikleri gündeme gelmiştir. Çeviri sosyolojisinin ontolojik

gerekçesine bakacak olursak; çeviri sosyolojisi, çeviri süreci içerisinde rol alan tüm eyleyenleri, bunların sosyal çevrelerini ve ilişkilerini değerlendirmekte ve bu yolla çeviriye etki eden birçok faktörün olduğunu, dolayısıyla doğası gereği çevrinin karmaşık bir edim olduğunu ortaya koymaktadır (Taşdan Doğan, 2020, s. 934). Bu bağlamda çeviri sosyolojisinin ilgi alanlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Çeviri eğitiminin sunulduğu kurumlar, eğitim pedagojileri, eğitim ve profesyonel iş koşulları arasındaki ilişki, araştırma ve eğitim ilişkisi, meslek örgütlerinin sosyal yapısı, mütercim tercümanların sosyal ve biyolojik yörüngeleri. Bunların yanı sıra çeviri sosyolojisi; kültürel ögelerin küresel dağıtımı ve alımına, çeviri edimi üzerinde piyasa güçlerinin etkisine, ulus-devletin sosyopolitik ve sembolik iddialarını ifade etmede çevirinin rolüne, çeviri ve küreselleşmeye, çeviri ve etkinciliğe ve çeviri ajanslarına ilişkin soruları kendisine araştırma nesnesi olarak tayin etmektedir (Inghilleri, 2009, s. 279). "Traduttore traditore!" sözünü tamamen haklı bulmamakla birlikte, bazı durumlarda dikkate alınması gerektiğini savlayabiliriz. Zira çevirmenler de bir sosyal çevrede yetişmekte ve bu çevrelerin görüşlerinden etkilenmektedir. Bazı durumlarda ise maksatlı olarak çevirileri ideolojilerin taşıyıcısı olarak kullanabilmektedirler. Bu durumu tarihten bir örnek ile somut hale getirebiliriz. Bilindiği üzere Abbasi dönemi İslam tarihinde en yoğun tercüme faaliyetlerinin yaşandığı dönemdir ve bu dönemde yürütülen çeviri faaliyetleri devlet adamları başta olmak üzere her kesim tarafından desteklenmiştir (bkz. Yunanca Düşünce, Arapça Kültür). Yine bu dönemde çeviri alanında yaşanan en önemli olaylardan birisi çevirmene çeviriye karşılık altın verilmesi olayıdır. Halife Memun döneminde, bir çevirmen Hint ya da Yunan felsefesinden bir eser çevirdiğinde, eserin ağırlığınca altın verilirdi. Bu durum ise özellikle felsefe alanında çevirilerin ağırlık kazanmasına teşvik ediyordu. Halife Memun döneminin bir başka önemli özelliği ise mihne siyasetinin uygulanmasıydı. O halde tüm bu veriler ışığında çeviriyi nereye konumlandırabiliriz, çevirinin etkisini nasıl yorumlayabiliriz? İşte tam da bu noktada çeviri sosyolojisine ihtiyaç doğmaktadır. Çünkü Halife Memun'un neden felsefe çevirilerine özellikle ihtimam gösterdiğini, neden mihne siyasetinin uygulandığını ancak sosyolojik zeminde irdelemelerle saptayabiliriz. Kısaca bu durumun sosyolojik sağlamasını yapacak olursak; Memun, Halife Harun Reşid'in oğludur ve Harun Reşid dindar bir yöneticidir. Memun, farklı inançlardan toplulukların bulunduğu, çok kültürlü bir ortamda, felsefe üzerine yetişmiştir. Tabii olarak öznel kimliği felsefe etrafında şekillenmiştir. Halife olduktan sonra ise bu ilgisi devam etmiş ve dönemin felsefe eserlerinin çevirilerini talep etmiştir. Memun'un bu ilgisi ona Kur'an mahlûktur sözünü söyletmiştir. Bununla birlikte mihne siyasetini uygulamış ve hatta bu dönemde mutezile görüşü iyice yerleşmiştir. Kısaca yapılan bu sosyolojik çözümleme neticesinde çeviriyi yönlendiren güç, çevirinin arkasındaki ideoloji ve çevirinin topluma olan etkileri daha iyi anlaşılabilmektedir. Çeviriye ilişkin benzer çözümlemeleri birçok başka durum için de yapabiliriz. Örneğin; 1. Çin-Japon Savaşı'ndan sonra 1900'lerde Çin'de başlayan çeviri hareketliliğinin (Liu, 2012, s. 1171) nedenleri ve sonuçları da keza yapılacak olan sosyolojik çözümlemelerin arkasında yatmaktadır. Aslında daha önceden de bahsedildiği üzere çeviriye ilişkin gerçekleri ortaya çıkarmak adına betimleyici çeviri araştırmaları yaklaşımı söz konusudur. Bu yaklaşım çeviriyi yönlendiren etmenleri, çevirmen kararlarını normlar üzerinden okumaktadır. Ancak araştırmacılar norm tabanlı çeviri yaklaşımının çeviri gerçeklerini tamamıyla ortaya çıkarmadığını, çeviri sürecinde çevirmenlerin öznel ya da rastgele aldıkları kararları açıklamada başarısız olduğunu ifade etmektedirler (Yannakopoulou, 2008, s. 7; Liu, 2012, s. 1172; Erguvan, 2018, s. 150). Bir başka ifadeyle normlar aleni olarak çevirmen kararlarını, uygulayacağı stratejileri yönlendirme amacına sahiptirler. Ancak, burada her çevirmenin sahip olduğu öznel kimlik, kurum geçmişi, yetiştiği sosyal çevre tamamen kendine özgüdür ve bunun çeviriye yansımaları norm tabanlı yaklaşımlarla tam anlamıyla ortaya konamamaktadır. Çevirmenler kendilerine verilen yönlendirmeler doğrultusunda çeviri edimi gerçekleştirmeye çalışsalar dahi bilinçaltlarında yatan öznel yönlendirme mekanizmaları her halükârda çeviri sürecini ve translatumu etkileyecektir. Çeviri sosyolojisine ve ontolojik gerekçesine kısaca değindikten sonra çeviriyi Bourdieu'nün kavramları çerçevesinde inceleyebiliriz.

Bourdieu Perspektifinden Çeviriye Üst Bakış

İnsanoğlu belli bir sosyal evren içerisinde dünyaya gelmektedir ve yaşamını devam ettirmektedir. Tabii olarak da her yönüyle içine doğmuş olduğu sosyal ortamdan beslenmektedir. Bandura (1969) bu durumu "sosyal öğrenme kuramı" başlığı altında ifade etmektedir. Yani kişiler gelişim süreçleri içerisinde içinde bulundukları çevreden öğrenirler görüşünü savunmaktadır. Bununla birlikte bu sosyal çevre kendi içerisinde çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. Örneğin; ekinsel açıdan, "parakültür, diakültür ve idiokültür (bkz. Skopos Kuramı)", hiyerarşik açıdan; "yönetenler, asiller ve yönetilenler", sosyolojik açıdan, "belli bir ekinsel birikime sahip olanlar, eğitimliler ve eğitimsizler" vs. gibi toplumsal sınıflar karşımıza çıkabilmektedir. Bu durumu Fransız sosyolog Bourdieu "alan, habitus ve sermaye" kavramları üzerinden okumaktadır.

Bourdieu'nün mantığında alan kavramı, belirli kaynaklar ya da çıkarlara ulaşmak için mücadelelerin ve birtakım eylemlerin olduğu sosyal bir arenadır ya da bir başka ifadeyle alan, doğası gereği sakinleri için durumları tanımlayan, bireyler ya da kurumlar tarafından işgal edilen sosyal konumların yapılandırılmış bir sistemidir (Jenkins, 1992, s. 52-53). Alanlar maddelerin ya da sembolik üretimlerin tarihsel olarak yapılandırılmış, özelleşmiş ve tikel anlamda özerk olan sosyal arenalardır ve özgül değer sistemlerinin yanı sıra keza özgül kurumları ve kuralları da vardır (Yannakopoulou, 2008, s. 6; Liu, 2012, s. 1169). Bu minvalde çeşitli alan türlerinden bahsedebiliriz. Örneğin; din, siyaset, ekonomi, eğitim, sanat, bilim gibi birçok yaşam alanı söz konusudur. Bu alanların her birisi arasında dinamik ilişkiler bulunmakla birlikte asıl çekişmeler alanın kendi içerisinde yaşanmaktadır. Bununla birlikte Bourdieu'nün oyun metaforunda bahsettiği gibi her alanın kendi içerisinde özgül kuralları söz konusudur ve alan içerisinde yer alan özneler ya da kurumlar bu kurallara uymakla mükelleftirler(Ağın, 2018). Alanın bir başka önemli özelliği ise kendi içerisinde yaşanan mücadelelerdir. Alan içerisindeki özneler ya da kurumlar arasında üst konumda yer alanların mevcut konumlarını korumaya çalıştıkları, daha düşük konumda yer alanların ise üst konuma geçmeye çalıştıkları bir rekabet, çatışma durumu bulunmaktadır. Bu mücadeleler ise sahip olunan sermayeler üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Bourdieu'nün irdelediği bir diğer kavram ise "habitus"tur. Habitus kavramı etimolojik açıdan ele alındığında Latince "habeo" fiilinden türemiş bir kavramdır. Bu kavramı İngilizce "to have" ya da Almanca "haben" sözcükleriyle ilişkilendirdiğimizde daha iyi anlaşılacaktır. Bir başka ifadeyle, "habeo"[1] kavramı sahip olmak, ihtiva etmek, yetkili olmak, elinde bulundurmak, taşımak ya da giyinmek gibi anlamlara gelmektedir. Habitus kavramının salt terimsel karşılığına bakıldığında ise; hal, durum, görünüm, giysi, mizaç, tabiat, huy ve algı gibi anlamlara gelmektedir[2]. "Habitus"un kavram olarak kullanımı Aristoteles'e dayandırılmaktadır (Vauchez vd., 2000, s. 649). Kavram modern kullanıma skolastik düşünceden, özellikle de St. Thomas Aquinas'tan hareketle Alman-Amerikan sanat tarihçisi Erwin Panofsky tarafından tanıtılmıştır. Aquinas, Summa Theologiae adlı eserinde habitus kavramını topluma katılım için gerekli olan dört entelektüel erdemi, bir başka ifadeyle sanat, bilim, anlayış ve felsefi bilgeliği ifade etmek için kullanmıştır (Wolf, 2013, s. 505). Kavramın sosyolojide çağdaş kullanımı ise Marcel Mauss tarafından gerçekleştirilmiş, daha sonra Bourdieu tarafından detaylandırılmıştır (Liu, 2012, s. 1169). Habitus; algılama, anlama ve eylem üzerine zihinsel ve bedensel şema biçiminde bireysel bedenlerde biriktirilmiş bir dizi tarihsel ilişkilerden oluşur... ve ne tam anlamıyla bireysel ne de kendi içinde davranışın tam belirleyicisi olmasa da eyleyenlerin içinden işleyen bir yapılandırma mekanizmasıdır. Bourdieu'nün ifadesiyle habitus; "eyleyenlerin öngörülemeyen ve sürekli değişen durumlarla başa çıkmalarını sağlayan strateji üreten ilke, algılama, anlama ve eylemlerin bir kalıbı olarak her an geçmiş deneyimleri, eylemleri birleştiren kalıcı ve dönüştürülebilir eğilimler sistemidir ve birçok çeşitli görevin gerçekleştirilmesini mümkün kılmaktadır". Dış yapıların

[1] Bkz. "Latin Word Study Tool, Latdict, Glosbe"
[2] Bkz. "Collatinus-web, Glosbe"

içselleştirilmesinin bir sonucu olarak, habitus alanın taleplerine yaklaşık olarak tutarlı ve sistematik bir şekilde tepki verir (Bourdieu ve Wacquant, 1992, s. 16-18). 'Habitus'un bir başka özelliği ise içinde bulunulan yer ve koşullara göre toplumsal bağlamda oluşmasının yanı sıra, zihinde yer alan (dil, köken vb.) sürekli eğilimler dizgesi olmasıdır (Palabıyık, 2011, s. 129). 'Habitus'u genel manada ifade edecek olursak; bireyin içine doğduğu yer, zaman, mekân ve düşünce sisteminden hareketle bireylerin zihinlerinde oluşan şemadır. Bir başka ifadeyle habitus, alan kavramıyla dinamik bir ilişkiye sahiptir. Alanlar habitusu yapılandırırken, habituslar da alana etki etmektedirler. Bu durumu bir örnekle somut hale getirebiliriz. Örneğin; muhafazakâr bir alan içerisinde doğan bir birey, tabii olarak bu alandan hareketle bir habitus oluşturacaktır. Bireyin kılık-kıyafetinden, saç şekline, konuşmada seçtiği kelimelerden, anlayış biçimine her şey sahip olunan habitusun dışa yansıması olarak tezahür edecektir. Bununla birlikte, bu minvalde bir habitusa sahip olan birey ise içinde bulunduğu alan için sermaye üretirken sahip olduğu habitustan faydalanacaktır. 'Habitus'un bir alana olan en ufak etkisi alanın düzgülerini korumak olacaktır. Bir başka ifadeyle bir habitus alana hiçbir etkide bulunmasa dahi, dışarıdan gelecek olan müdahaleleri kontrol etme, onlara temkinli yaklaşma ve gerektiğinde önlemler alma eğiliminde olacaktır. Özetle habitus, bireyin yaşam sürecinde, içinde bulunduğu dönem ve ortamdan hareketle zihninde biriktirdiği soyut bir mefhumdur. Bireylerin, bir alandaki hal, hareket, tavır, tarz, beslenme vb. gibi durumlarına etki eder ve içinde bulunulan koşullara göre strateji oluşturmalarını ve vaziyet alışlarını yönlendirir. Bu vaziyet alışlarda habitus bilinçli olarak ya da bilinçaltının bir yansıması olarak ortaya çıkabilir. Habitusların bir başka özelliği, farklı dönemlerde ve alanlarda geçirilen zamana göre dönüştürülebilir olmalarına rağmen, genellikle değişime direnç gösterir. Örneğin, Anadolu ekini içerisinde yetişen bir öğrenci, üniversiteyi bir batı şehrinde okuyor. İlgili öğrencinin dört yıl öğrenim gördüğü ve bu dört yıllık sürecin çoğunu üniversite şehrinde geçirdiği düşünülürse, son sınıfa geldiğinde geçen zamana rağmen kendisi istemese dahi Anadolu'da geliştirmiş olduğu habitus mutlaka bir davranışında kendini ele verecektir. Bu bağlamda, kişilerin davranışlarının ya da vaziyet alışlarının tamamen habitus tarafından şekillendirildiğini iddia edemeyiz, çünkü bir de oyuncuların içinde bulundukları alanda barınabilmeleri için alanın düzgülerine de dikkat etmeleri gerekmektedir, ancak yine de habitus bir strateji, yönlendirme, etki etme mekanizması olarak sürekli tetikte beklemektedir. Bu konuda hatırlanması gereken bir diğer nokta, habitusun katı bir şekilde değişime kapalı olmadığı, genel manada kapalı olduğudur, bir başka ifadeyle habitus geçirgen bir yapıya da sahiptir. Bu bağlamda, kişiler yeni alanlara girdiklerinde ister istemez o alanın düzgülerinden, aktörlerinden etkilenmekte ve alanı etkilemektedirler.

Bourdieu sosyolojisinde geçen temel kavramlardan bir diğeri ise "sermaye" kavramıdır. Kavramın asıl kaynağına bakıldığında Marx sosyolojisi karşımıza çıkmaktadır (Palabıyık, 2011). Marx, özdeksel sahiplikler üzerinden sermaye kavramını açıklamıştır. Sahip olunan özdeksel varlıklar, halk arasında sınıf ayrımını oluşturmuş, burjuva sınıfı diye tarif edilen kesim bunlar üzerinden işçi sınıfını tahakküm altına almıştır. Bu bağlamda yaşam biçimi aslında modern çağ diye tabir edilen günümüzde de aleni olmasa dahi toplumu oluşturan bireylerin, şartları gücül kabulü ile varlığını sürdürmektedir. Bunu bir örnek üzerinden açıklayacak olursak, nitelikli sermayeye sahip bireyler aynı özelliğe sahip diğer bireylerle aynı habitatları paylaşma eğilimindedirler ve sunulan hizmetler de sadece onların ulaşabileceği şekilde dizayn edilmektedir. Ziyaret ettikleri mekânlar, yeme-içme alışkanlıkları alan içerisinde benzerlik göstermektedir. Bu durum bütün bireyler tarafından uzlaşı içerisinde kabul edilmektedir. Örneğin, özdeksel sermaye bağlamında düşünecek olursak, orta halli sermayeye sahip bireyler tasarımı ve müşterilerine bakarak lüks bir restorana girme eğilimi göstermeyeceklerdir. Normalde girmeleri yasak olmamasına rağmen, buna kendi iradeleriyle karar vermektedirler. Bourdieu sosyolojisinde sermaye kavramı yeniden yorumlanmıştır. Bu bağlamda kavram, ekonomik sermaye, sosyal sermaye, ekinsel sermaye ve sembolik sermaye başlıkları altında sınıflandırılmıştır (Jenkins, 1992; Yannakopoulou, 2008; Dursun, 2018). Boudieu'nün kategori temelli sermaye yaklaşımının altında

yatan neden salt ekonomi yaklaşımı üzerinden yapılacak olan sermaye tanımının kapsayıcı olmamasıdır. Çünkü edebiyat, sanat, politika, din gibi nev-i şahsına münhasır ayırt edici özelliklere sahip farklı alanlar bulunmaktadır ve bunlar farklı sermaye biçimlerine sahiptir (Bourdieu, 1991)[3]. Bahsi geçen sermaye türlerinin tanımlarına bakacak olursak; ekonomik sermaye kavramı özdeğe işaret etmektedir. Bu bağlamda sadece para değil, bireylerin sahip oldukları maddi değere sahip diğer özdeksel varlıklar da ekonomik sermaye başlığı altında düşünülmelidir. Bir diğer sermaye türü olan ekinsel sermaye, Bourdieu sosyolojisi içerisinde değerlendirildiğinde; bireylerin zihin ve bedenleriyle bütünleşmiş halde bulunabilir ya da bireylerin ortaya koyduğu nesneler (sanat eserleri, mimari biçimleri, kitaplar, birtakım araçlar vb.) biçiminde veyahut akademik olarak, eğitimle bireylere kazandırılan kurumsallaşmış sermaye şeklinde ortaya çıkabilir (karş. Palabıyık, 2011; Dursun, 2018). Ekinsel sermaye kavramını somutlaştıracak olursak, örneğin her ailenin kendine özgü dil kullanımı, toplumda davranış biçimi vardır. Bunlar zaman içerisinde bireyle bütünleşerek bedensel hale gelir. Burada habitus ve sermaye arasındaki nüansa dikkat etmekte fayda vardır. Bireyde biriken sermaye iken, habitus sermayenin kullanımını, dışavurumunu ifade etmektedir. Bir nevi yaklaşım, algılama, strateji meselesi. Ekin denildiğinde akla ilk gelen şeyler aslında nesneleştirilen ekinsel sermaye örneğidir. Bu bağlamda, örneğin Selçuklu mimarisi ile inşa edilmiş yapılar, Osmanlı mimarisi ile inşa edilmiş yapılar veyahut aynı milliyete, geleneğe sahip farklı dönemlerde yaşamış yazarların ortaya koyduğu eserler bizlere ilgili dönemin ekinsel değerleri hakkında bilgiler vermektedir ve bunların hepsi nesneleştirilmiş ekinsel sermayeye emsal teşkil etmektedir. Kurumsallaşmış sermayeye bakıldığında, kurumların kendilerine ait dünya görüşü, insan gücü, donanımı bulunmaktadır ve kurumlar tüm bu sermayelerini seferber ederek amaçlarına ulaşmaya veyahut amaçladıkları insan profilini ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda kurumsallaşmış sermaye kurumların verdiği bilgi, belge, sertifika, diploma vb. şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bourdieu sosyolojisinde yer alan bir diğer sermaye türü ise sosyal sermayedir.

> "Sosyal sermaye, az ya da çok karşılıklı tanıma ya da tanınmayla ilgili olan, kurumsallaşmış ilişkiler ağında bulunmayla bağlantılı olan, güncel ve potansiyel kaynakların toplamıdır: ya da başka bir deyişle, sosyal sermayede söz konusu olan, bir gruba dayalı aidiyetin kaynağı olmasıdır" (Bourdieu, 1997, akt. Arı, 2018 s. 73).

Bir başka ifadeyle sosyal sermaye, bireylerin bir topluluk ya da oluşum içerisindeki bildirişim ve eylem yeteneklerini, konumlarını, konumlarının onlara getirdiği yükümlülükleri ve getirileri ifade etmektedir. Bourdieu'de yer alan son sermaye kavramı ise sembolik sermayedir. Bu kavramın somut bir özelliği olmamakla birlikte daha çok tanınmışlık, şöhret, saygınlık gibi kavramlarla ilgilidir. Diğer sermayelerle olan ilişkisine bakıldığında, aslında onların elde edilmesini kolaylaştırıcı bir role sahiptir.

Bourdieu'nün sunmuş olduğu kavramlardan hareketle çeviri üzerine şu şekilde yorumlar geliştirilebilir: Öncelikle çeviriyi alan kavramı bağlamında ele alacak olursak, Bourdieu'de alan kendine özgü kuralları olan ve içerisinde hiyerarşinin, çekişmelerin olduğu çevreyi ifade etmektedir. Bu bağlamda alanı iç içe girişik kümeler ya da aralarında dinamik ilişkinin bulunduğu komşu kümeler olarak nitelendirebiliriz. Bu tanım çerçevesinde dünyayı bir üst alan olarak kabul edip, ülkeleri ve ülke içerisinde yer alan siyaset, ekonomi, sanat, eğitim, din gibi kavramları da alt alanlar olarak nitelendirebiliriz. Alan içerisinde olduğu gibi alanlar arasında da mücadeleden bahsedilebilir. Bu mücadele hiyerarşide daha yukarı bir konumda yer alanlar için konumlarını korumaya ve diğerlerini tahakküm altında tutmaya yönelik iken, orta ya da daha düşük konumda olanlar için ise hiyerarşide yukarıda yer almaya yöneliktir. Alan içerisinde ya da alanlar arasında gerçekleşen bu mücadele sahip olunan sermayeler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bir başka ifadeyle yüksek sermayeye sahip olanlar, sahip olduklarını diğerlerini tahakküm altına almanın, bir başka ifadeyle kendisini kabul ettirmenin bir aracı olarak görmektedir. Bu bağlamda "çeviri" edimi

[3] "Language and Symbolic Power" edited and introduced by John B. Thompson, translated by Gino Raymond and Matthew Adamson

zirvedekilerle mücadele edebilmek adına en makul silahlardan birisidir. Özellikle bir alan kendi sahip olduğu sermaye ile kendisine yetemiyorsa ya da kendi kendini dönüştüremiyorsa, bu noktada çeviriler büyük bir rol oynamaktadır. Bu durumu geriye dönük örneklerden hareketle somut hale getirebiliriz: Cicero ve Horatious'un eski Yunan'dan yaptıkları çevirilerle Roma edebiyatını zenginleştirmeye çalışmaları, Abbasi döneminde Beyt'ül Hikme'de yürütülen çalışmalar ve Hintçe, Yunanca gibi dillerden çeşitli alanlarda çevirilerin yapılması, birinci Çin-Japon Savaşı'ndan sonra Çin'de Batı'dan yapılan çeviri akımı (Liu, 2012), Tanzimat Dönemi'nde yapılan çevirilerle Türk yazın geleneğine roman türünün kazandırılması, Cumhuriyet döneminde özellikle de Hasan Ali Yücel döneminde Tercüme Bürosu aracılığıyla çeviri seferberliğinin düzenlenmesi gibi durumlar çeviri aracılığıyla sermaye artırımına örnek gösterilebilir. Aslında Çeviribilimin kendi kendini yaratabilmesinin temelinde de diğer alanların sermayelerinden faydalanma söz konusudur. Diğer alanların varlıklarından hareketle zaman içinde çeviribilim kendi sermayesini üretebilmiştir. Bir başka ifadeyle, çeviri bir taraftan sermaye aktarımına aracılık ederken diğer taraftan da bilimsel ayağı kuruluş aşamasında diğer alanlardan ve araştırmacılardan faydalanmıştır (örn. Dilbilim, edebiyat vb). Bu noktada hatırlanması gereken bir başka durum alan içerisinde aktörlerin uymaları gereken düzgülerin mevcudiyetidir. Bir başka ifadeyle bu sermaye aktarım sürecinde çeviri edimi de bu düzgüler tarafından yönlendirilmektedir. Düzgü kavramı çeviribilim alanı içerisinde Toury'nin betimleyici çeviri araştırmaları kapsamında ortaya attığı "norm" kavramıyla birlikte düşünülebilir. Norm yaklaşımı çerçevesinde çevrilecek olan metnin seçiminden, hangi dilden çeviri yapıldığına, kaynağın birincil ya da ikincil olma durumuna ve çeviri süreci içerisinde alınan kararlara değin sorgulamalar söz konusudur. Bu noktada salt olarak alanın düzgülerinin ya da normların çeviriye etki etmediğini hatırlamakta fayda vardır. Zira çevirmen habitusu ve sermayesi de çevirinin alacağı nihai şekli, bir başka ifadeyle translatumu etkilemektedir.

Çeviri kavramını habitus bağlamında değerlendirecek olursak; çeviri, alanda genel anlamda iki şekilde tanımlanmaktadır. Birincisi karar alma süreci, ikincisi ise süreç sonunda ortaya çıkan ürün. Bu noktada çeviriye etki eden faktörler bağlamında amaç, metin türü, norm, himaye sahipleri gibi etmenlerden bahsedilmektedir. Nitekim bunlar çeviriyi yönlendiren aleni, maksatlı oluşumlardır, ancak uygulanmaları bir insanın, bir başka ifadeyle eylemi gerçekleştirecek olan çevirmenin zihin şeması geçmişine, yani habitusa bağlıdır. Bu bağlamda çevirmen her ne kadar bahsi geçen somut faktörler çerçevesinde çeviri yapmaya çalışsa da bilinçaltında yatan habitus mutlaka bir noktada kendisini hissettirecektir. Örneğin bu durum dil kullanımsal manada gelişebilir. Hiçbir müdahalenin bulunmadığı bir çeviri süreci olduğunu varsayarsak, "Good morning!" ifadesinin çevirisinde "hayırlı sabahlar ya da günaydın" veyahut "may god help you" ifadesinin çevirisinde "Tanrı yardımcın olsun ya da Allah yardımcın olsun" varyasyonları arasındaki tercih çevirmenin habitusuna bağlıdır. Keza habitus yönlendirmesine 16 yaşındayken Leyla Roksan Çağlar'ın Tolkien'den yapmış olduğu "Noel Baba'dan Mektuplar" çevirisi bir başka örnek olarak gösterilebilir. Zira kitabın Türkçe çevirisinde dinsel önyargı oluşturduğu ve İstanbul'un fethine işaret ettiği gerekçesiyle 1453 tarihini çıkarmıştır. Bir başka ifadeyle kaynak eserde yer alan ibarenin Türklüğü kötü manada çağrıştırdığı düşünülmüştür. Çağlar, kitapta yer alan çevirmen notunda bu durumun gerekçesini

> "Birçok yerde Noel Baba'nın ve çocukların adlarını orijinal metindekinden farklı olarak değişik şekilleriyle verdik. Bununla hem Tolkien'in dil oyunlarını sürdürmeyi hem de hikâyeyi olduğunca Türkiye'li yapmak istedik. Tolkien'in, Noel Baba'nın 23 Aralık 1932 ve 21 Aralık 1933 tarihli iki mektubunda 1453 tarihini vererek gulyabanileri İstanbul'un fethiyle birleştirmeye çalışmasını, düşüncesizce tekrarlanan dinsel bir ön yargı olduğu için Türkçe metne almadık"[4] (Anonim, 2006).

şeklinde ifade etmektedir. Burada çevirmen kararının gerekçesini açıkça belirtmesine rağmen çeviri sürecinde ona bu kararı aldıran şey aslında sahip olduğu habitustur. Bu noktada çevirmen

[4]Okuyan Us Yayınevi'nin basın açıklaması. https://ceviribilim.com/2006/01/31/okuyan-us-yayinevinin-basin-aciklamasi/

habitusunu ortaya çıkarmak için art alana bakmak gerekmektedir, bir başka ifadeyle kendisi bir akademisyen olan babası Arif Çağlar'a. Zira derslerine katılan öğrenciler Çağlar için "dil konusunda takıntısını sık sık gündeme getiren, not tutturup, yanlışları düzelten" şeklinde açıklamalarda bulunmaktadırlar(Anonim, t.y.)[5]. Çeviri ve habitus ilişkisi bağlamında değinilmesi gereken bir başka nokta ise çeviri ve ideoloji ilişkisi ile bağlantılı olmasıdır. Bu noktada çevirmen habitusunun betimlenmesi, çeviride yer alabilecek muhtemel ideolojik yansımaların da ortaya konmasını sağlayacaktır. Çevirmen habitusunun betimlenmesine ilişkin gerekçeyi örnekler üzerinden somut hale getirebiliriz. Önceki bölümlerde alanlar arası ve içi mücadelelerden, alan düzgülerinden ve alanın korumacı yapısından bahsedilmişti. Bu noktada ayrıca alan içerisindeki aktörlerin habitusları ve sermayeleriyle alanda kendilerine konum elde etmeye çalıştıklarını, alan ve habitusun karşılıklı olarak birbirlerine etki ettiklerini hatırlamakta fayda vardır. O halde alanın yapısının korunması noktasında aktörlerin habituslarının bilinmesi, gerektiğinde buna karşı önlem alınmasını da beraberinde getirecektir. Nitekim bu noktada Martin Luther'in eski ahit ve yeni ahit çevirilerinin Avrupa tarihi ve Almanca üzerine etkileri göz önüne alındığında, bir habitus doğrultusunda yapılmış çevirinin etkisi daha iyi anlaşılacaktır.

Bourdieu sosyolojisinin bir başka önemli kavramı ise sermayedir. Bourdieu'de sermaye daha önce de bahsi geçtiği üzere ekonomik, sosyal, ekinsel ve sembolik sermayeler şeklinde açımlanmıştır. Sermaye kavramı çeviri bağlamında farklı açılardan ele alınabilir. Örneğin; alanlar arası sermaye aktarımının aracı olarak çeviri, çevirmenin sahip olması gereken ya da sahip olduğu sermaye, çeviriye etki eden sermaye vb. Alanların ihtiyaç duymaları halinde diğer alanlardan çeviri aracılığıyla sermaye aktarımı yaptıkları yukarıda ifade edilmişti. Bunu bir örnek üzerinden daha somut hale getirebiliriz. Alanlar ihtiyaçlarını kendi sermayeleri ile karşılayamadıkları durumlarda sermaye transferine gitmektedirler. Örneğin, bu durumu bir buluş çerçevesinde değerlendirecek olursak, genel anlamda buluşun adı buluşu ortaya koyan kişi ya da alan tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda bir çeviri yapıldığı düşünülürse, ilgili kavramın bir dilde karşılığı yoksa aynı zamanda bir çeviri stratejisi de olan ödünç alma yöntemine, bir başka ifadeyle dilsel sermaye aktarımına başvurulmaktadır. Bu durum Türkçe açısından düşünüldüğünde daha çok tıp alanında yapılan çevirilerde karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir şekilde sermaye, çeviri yapılan dil yönünü de tayin etmektedir. Bu bağlamda İngilizce lingua franca olması nedeniyle güçlü bir sermaye olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle İngilizce'den diğer dillere yapılan çeviriler daha çok ağırlıktadır. Bu noktada İngilizce kullanımının ağırlıkta olması bir çelişki olarak ortaya çıkabilir. Bir başka ifadeyle, bazı alanlarda çalışan insanlar (örneğin akademik mecrada) İngilizce olarak yazma eğiliminde olabilirler. Bu durum çeviri dilinin çoğunlukla İngilizce'den diğer dillere olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Çünkü çeviri yapmak ve doğrudan İngilizce olarak yazmak farklı durumlardır. Bu noktada İngilizce'nin ağırlıkta olması sahip olduğu sui generis sermayesi ile ilgilidir ve İngilizce kullanma eğiliminde olanlar da aslında aynı sermayenin etkisinden pay alma gayesiyle bu yola başvurmaktadırlar. Sermayenin söz konusu olduğu bir diğer durum ise çeviriye olan etkisi üzerinden okunmalıdır. Bu noktada çeviribilim literatüründe yer alan çeviride yönlendirme, patronaj gibi kavramlar akla gelmektedir. Nitekim ekonomik sermayeyi elinde bulunduran himaye sahipleri, çevrilecek eserin, metnin seçiminden, içinde kullanılan kelimelere kadar müdahale edebilmektedirler. Tabii bu noktada kaynak metin seçimi çevirmen açısından bağımsız değişken olsa da çeviri süreci işverenin görüşü, normlar ve çevirmen habitusu arasında işlemektedir. Bazı durumlarda çeviriyi yönlendirenler birden çok sermayeyi aynı anda elinde bulundurabilmektedir. Örneğin, cumhuriyet döneminde yürütülen çeviri faaliyetleri devlet eliyle gerçekleştirildiği için ekonomik sermaye, sosyal sermaye ve sembolik sermaye tek elde toplanmıştır ve bu görüşten hareketle politikalar izlenmiştir. Çevirmen açısından sermaye kavramı incelendiğinde; çevirmenin yetiştiği çevre, eğitim aldığı kurumlar, kendisinde var olan bildirişim yetisi gibi durumlar karşımıza çıkmaktadır. Çevirmeni yetiştiği çevre açısından ele alacak olursak,

[5] Arif Çağlar hakkında öğrenci görüşleri. https://eksisozluk.com/arif-caglar--1174539

bu durum aslında doğrudan çeviri edimine yansıyacaktır. Örneğin, İngiltere'de yaşayan bir Türk ailenin çocuğu küçüklükten itibaren hem Türk ekinine hem de oradaki ekine aşina olmakla birlikte çift dilli olarak yetişecektir. Dolayısıyla çevirmenlik mesleği konusunda dili Türkiye'de öğrenmiş ve sadece Türk ekini içerisinde yetişmiş bir çevirmene nispeten ekinsel sermayesi farklı olacaktır. Özellikle Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde çevirmenlerin sahip olması gereken sermayeler sosyal sermaye ve sembolik sermaye şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de çeviri sektörü serbest piyasa şeklinde bir sisteme sahiptir. Bir başka ifadeyle, birtakım mesleki standartlar getirilmeye ve iş paylaşımı kontrol edilmeye çalışılmasına rağmen çeviriler çevirmenlik mezunu olmayan, dili bilen ya da ilgili dilin konuşulduğu ülkede yaşamış kişiler tarafından da yapılmaya devam etmektedir. Bu bağlamda sosyal ve sembolik sermayeleri güçlü olan kişiler çeviri sektöründe daha fazla paya sahip olmaktadır. Çevirmenlerin iş yapabilirliğini etkileyen bir başka sermaye ise ekinsel sermaye altında yer alan kurumsallaşmış sermaye olgusudur. Zira çevirmenlik eğitimi konusunda saygınlık kazanmış ya da çeviri alanında merkezi konuma gelmiş bir kurumla ilişkisi bulunan çevirmen, sosyal ve sembolik sermaye kadar etkili olmasa da çeviri alanında kendisine yine önemli bir konum elde edebilir.

Sonuç

Bu çalışmanın amacı Bourdieu'nün sosyolojik kavramları olan "alan, habitus, sermaye" gibi kavramlar çerçevesinde çeviriye ilişkin bir üst bakış sunmaktır. Bu bağlamda öncelikle tarihsel süreç içerisinde çeviriye olan yaklaşımlar ele alınmış ve çeviri sosyolojisinin ontolojik gerekçesi ortaya konmuştur. Tarihsel süreçte çeviri; kaynak odaklılık ya da erek odaklılık dikotomisi içerisinde, dilbilimsel yaklaşımların eşdeğerlik görüşü bağlamında, erek odaklı kuramların çeviriye etki eden faktörler olarak sıraladığı, skopos, metin türü, kültür, işlev, dizge, norm ve teknoloji gibi kavramları bağlamında ele alınmıştır. Ancak bu yaklaşımların bu çalışmada da bahsedildiği üzere çeviriyi yönlendiren etmenleri, çevirinin rolünü ve etkisini ortaya koymada tam anlamıyla derinlemesine görüş sunamadığı bazı araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Bunun en büyük sebebi çeviri sürecinde rol alan asıl eyleyen faktörüdür, bir başka ifadeyle çevirinin bir insan tarafından yapılmasıdır. Çevirinin bir amaç doğrultusunda, metin türü, işlevi de dikkate alınarak, birtakım normlar çerçevesinde yapıldığı mutlaktır. Ancak burada atlanan bir nokta, çevirmenlerin ne tür sermayeye sahip olduğu ve nasıl bir habitusa sahip olduğudur. Zira bahsi geçen faktörlerin yanı sıra çevirmen habitusu bilinçli ya da bilinçdışı bir şekilde çeviri sürecine etki edecektir. Bu görüşler çerçevesinde çeviri sosyolojisi, sosyologların görüşlerinden hareketle çeviri edimini gerçekleştiren çevirmenlerin toplumdaki özne konumlarını ve toplum ile olan etkileşimlerini inceleyen bir alt disiplin olarak tanımlanmaktadır (Gılıç, 2020). Bu bağlamda sosyolog Bourdieu'nün kavramları ve çeviri arasındaki ilişki şu şekilde kurulabilir. Bourdieu'de alan içerisinde çekişmelerin, mücadelelerin olduğu, sui generis düzgüleri olan şema olarak değerlendirilmektedir. Aktörler alanda sahip oldukları sermayelerle mücadele etmektedir. Bourdieu'de sermaye Marxist yaklaşımın özdeksel görüşünden ziyade, ekonomik, sosyal, ekinsel ve simgesel sermayeler şeklinde yer almaktadır. Sermayenin ne şekilde kullanılacağı ise habitusa bağlıdır, bir başka ifadeyle habitus bireylerle bütünleşmiş, içselleşmiş bir strateji mekanizması ya da itkidir. Bu kavramlar çerçevesinde çeviri, alanlar arası sermaye aktarımının bir aracı olarak rol almaktadır. Çevirmenler, çeviri süreci içerisinde çevirinin skoposu, alanın düzgüleri ve kendi habitusları arasında bir karar alma edimi sergilemektedirler. Çevirmen-sermaye arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, çevirmenin sahip olduğu sosyal ve sembolik sermayeler ile sektörde merkezi konumda olması ya da çevrede kalması arasında doğru orantı bulunmaktadır. Çeviri-yönlendirme-patronaj ve sermaye ilişkisinde de keza sermaye başat belirleyicilerden birisidir. Nitekim güçlü sermaye sahipleri, neyin, nasıl ve hangi amaç ile çevrileceği hususunda yönlendiricilerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Ağın, E. (2018). On Pierre Bourdieu's key theoretical concepts and pedagogical approach. *International Journal of Educational Policies*. *12(1)*. 19-33.

Angı, A., & Kerç, E. (2017). Çeviriye ilişkin eylem kuramı ve skopos kuramı çerçevesinde özel sigorta poliçelerinin çevirisi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (23), 41-45.

Arı, F. A. (2021). Bilişsel şemalar ve bağlanma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, *11*(4), 1823-1834.

Arı, S. (2018). Entelektüel çevirmen ve sosyal sermaye ilişkisi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*,71-79.

Bandura, A. (1969). Social-learning Theory of Identificatory Processes. David A. Goslin (Ed.), *Handbook of Socialization Theory and Research* içinde (s. 213). Rand McNally College Publishing Company.

Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolıc power.* Harvard University Press.

Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. (1992). *An invitation to reflexive sociology.* Polity Press.

Brownlie, S. (2009). Descriptive Translation Studies. M. Baker, & G. Saldanha (Ed.) *Routledge Encyclopedıa Of Translatıon Studıes* içinde (s. 77). Routledge Taylor&Francis Group.

Dursun, O. (2018). Toplumu Pıerre Bourdıeu ile düşünmek. *Global Media Journal , 8(16),* 68-120.

Eagleman, D. (2016). *Beyin senin hikayen.* Domingo

Erguvan, M. (2018). A Bourdıeusian perspective on the translation of the life and opinions of Tristram Shandy, Gentleman from English into Turkish. *Çeviribilim Ve Uygulamaları Dergisi, (25),* 150.

Gılıç, R. Z. (2020). Çeviribilim ve sosyoloji etkileşimine kısa bir bakış. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(18), 99-112.

Inghilleri, M. (2009). Social Approaches. M. Baker, & G. Saldanha (Ed.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* içinde (s. 279). Routledge Taylor&Francis Group.

Jenkins, R. (1992). *Pıerre Bourdıeu (Key Socıologısts).* Routledge Taylor&Francis Group.

Liu, J. (2012). Habitus of translators as socialised individuals: Bourdieu's account. *Theory And Practice İn Language Studies*, *2*(6), 1171. https://doi.org/10.4304/tpls.2.6.1168-1173

Munday, J. (2016). *Introducıng translatıon studıes theories and applications.* Routledge Taylor&Francis Group.

Nord, C. (2005). *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis.* Rodopi.

Palabıyık, A. (2011). Pıerre Bourdıeu sosyolojisinde "habitus", "sermaye" ve "alan" üzerine. *Liberal Düşünce*, (62), 129.

Rosa, A. A. (2010). Descriptive Translation Studies (Dts). Y. Gambier, & L. Van Doorslaer (Ed.), *Handbook Of Translation Studies* içinde (s. 94). John Benjamins Publishing Company. https://doi.org/10.1075/hts.1.des1

Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies.* John Benjamin Publishing Company. https://doi.org/10.1075/btl.66

Şan, F. (2014). *Disiplinlerarasılık Açısından Bir Bilim Dalı Olarak Çeviribilim.* Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tahir Gürçağlar, Ş. (2011). *Çevirinin abc'si.* Say Yayınları.

Taşdan Doğan, T. E. (2020). Bourdıeu sosyolojisi ışığında tıbbi metin çevirileri: Covid-19 örneği. *Rumelide Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 934. https://doi.org/10.29000/rumelide.843365

Tosun, E. (2021). Çevirmenlik mesleği için yaşamboyu öğrenmenin önemi. *International Journal of Language Academy, 9*(3), *280-294.*

Tosun, M. (2017). *İşlevsel çeviribilim.* Değişim Yayınları.

Vauchez, A., Dobson, B., & Lapidge, M. (2000). *Encyclopedia of the middle ages.* Fitzroy Dearborn Publishers.

Wolf, M. (2013). "Prompt at any time of the day...": The emerging translatorial habitus in the late Habsburg monarchy. *Journal Des Traducteurs (Translators' Journal), 58*(3), 505.

Yannakopoulou, V. (2008). Norms and Translatorial Habitus in Angelos Vlahos' Greek Translation of Hamlet. In *Translation and Its Others. Selected Papers of the CETRA Research Seminar in Translation Studies* (s. 1-32).

Yücel, F. (2007). *Tarihsel ve kuramsal açıdan çeviri edimi.* Dost Kitabevi Yayınları.